

2021-05-11

Atsakomybės už šmeižimą reglamentavimas Europos Sąjungos ir kitose šalyse

Šiame darbe apžvelgiamas atsakomybės už šmeižimą taikymo reglamentavimas ES šalyse (Airijoje, Austrijoje, Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Italijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Vokietijoje) ir kitose šalyse (JAV, Jungtinėje Karalystėje, Kanadoje). Šio darbo tekste sąvokos „šmeižimas“ ir „šmeižtas“ vartojamos sinonimiškai.

Darbe remiamasi nacionaliniu teisiniu reglamentavimu nagrinėjamosiose valstybėse bei nacionalinių parlamentų administracijų informacija, pateikta per Europos parlamentinių tyrimų ir dokumentų centrą (ECPRD).

Apibendrinant galima teigti, jog išskirtinos dvi atsakomybės už šmeižimą rūšys – baudžiamoji atsakomybė ir (arba) civilinė (deliktinė atsakomybė). Daugelyje aptartų šalių šmeižimas yra laikomas veika, už kurią yra taikomos sankcijos, numatytos baudžiamuosiuose įstatymuose. Vis dėlto kai kuriose šalyse (Airijoje, JAV, Jungtinėje Karalystėje) už šmeižimą gali būti taikoma tik civilinė (deliktinė) atsakomybė, nukentėjusio asmens civilinio ieškinio dėl žalos atlyginimo pagrindu. Tačiau už gana glaudžiai su šmeižimu susijusias kitas veikas (pvz., neapykantos skatinimą) taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Iš esmės visose aptartose šalyse galioja principas, jog tam tikrų viešų asmenų kritika (tiek žiniasklaidos priemonėse, tiek ir kitur) už jų veiklą (nesusijusi su jų asmeniu) nėra laikoma šmeižimu, neišskiriant, kokie subjektai vykdo tokią kritiką (žiniasklaidos priemonės ar kt.). Kita vertus, daugelyje šalių yra numatytos sugriežtintos sankcijos už šmeižimą plačiu mastu (pasitelkiant visuomenės informavimo priemones ar kitaip padarant klaidingą informaciją plačiai prieinamą), kai sukeliama ypač didelė žala.

Airija

Airijoje teisę į gerą vardą saugo Airijos konstitucija ir 2009 m. Šmeižto įstatymas (angl. *Defamation Act*), įsigaliojęs 2010 m. sausio 1 d.¹ Minėtas įstatymas nustato, kad šmeižtu yra laikomas šmeižiamo pobūdžio informacijos apie asmenį paskelbimas vienam ar daugiau trečiųjų asmenų. Šmeižtu nelaikomas informacijos paskelbimas pačiam asmeniui arba kai nebuvo numanyta, kad pačiam asmeniui paskelbta informacija bus paskelbta ir tretiesiems asmenims.

Bendra taisyklė nustato, kad šmeižtas yra laikomas deliktu, t. y. žalos už šmeižtą atlyginimas gali būti reikalaujamas tik civilinio ieškinio pagrindu. Atskirai įstatyme išskiriamas tik šmeižimas (neapykantos kurstymas) prieš religines bendruomenes, kuris gali būti baudžiamas bauda iki 25 tūkst. Eur.

¹ *Defamation Act 2009*: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2009/act/31/enacted/en/html>

Įstatymu išskiriamos išimtys, kokios informacijos paskelbimas negali būti interpretuojamas kaip šmeižtas, t. y. teismų viešai paskelbti sprendimai, viešojo valdymo institucijų viešo nagrinėjimo ataskaitos, informacija, paskelbta remiantis registru duomenimis ir pan.

Įstatymu taip pat nustatomi reikalavimai Spaudos tarybai (*Press Council*) – institucijai, kurios pagrindiniai tikslai yra:

- užtikrinti spaudos žodžio laisvės apsaugą;
- ginti visuomenės interesus užtikrinant etiškus, tikslus ir teisingus spaudos pranešimus;
- laikytis tam tikrų minimalių etikos ir profesijos standartų spaudoje;
- užtikrinti, kad būtų apsaugotas asmens privatumas ir orumas.

Spaudos taryba, vykdydama savo funkcijas, yra nepriklausoma. Bet kurio valstybėje ar jos dalyje leidžiamo periodinio leidinio savininkas turi teisę būti Spaudos tarybos nariu. Spaudos tarybą sudaro 13 direktorių. Iš jų 7 yra direktoriai, atstovaujantys viešajam interesui, 5 direktoriai atstovauja periodinių leidinių savininkų ir leidėjų interesams, vienas direktorius atstovauja žurnalistų interesams. Vienas iš viešajam interesui atstovaujančių direktorių skiriamas Spaudos tarybos pirmininku.

Austrija

Austrijoje atsakomybė už šmeižimą numatyta Baudžiamajame kodekse (vok. *Strafgesetzbuch – StGB*)². Kodekso 111 straipsnis nustato, kad kiekvienas, kuris niekina (šmeižia) kitą asmenį prieš trečiuosius asmenis arba kaltina nesąžiningu elgesiu ar elgesiu, kuris prieštarauja gerai moralei, kuris gali pakenkti asmeniui ar sumenkinti visuomenės nuomonę apie jį, yra baudžiamas laisvės atėmimu iki šešių mėn. arba bauda. Asmuo, atitinkamą veiką padaręs spaudoje, radijuje ar kitu būdu, kai šmeižtas tampa prieinamas plačiajai visuomenei, baudžiamas laisvės atėmimu iki vienerių metų arba bauda.

Tame pačiame straipsnyje pažymima, kad kaltininkas neturi būti baudžiamas, jei įrodoma, kad įtarimas yra teisingas.

Už nusikalstamas veikas prieš garbę ir orumą turi būti traukiama baudžiamojon atsakomybėn tik paties nukentėjusio asmens prašymu. Tačiau baudžiamojon atsakomybėn gali būti patraukti asmenys ir *ex officio*, jei jų veika yra nukreipta prieš federalinį prezidentą, Nacionalinę Tarybą, Federalinę Tarybą, Federalinę Asamblėją arba Landtagą, Federalinę armiją, nepriklausomą federalinės armijos departamentą ar valdžios instituciją. Norint patraukti baudžiamojon atsakomybėn už įžeistą asmenį, įžeistą atstovaujамąjį organą ar įžeistą instituciją, persekioti dėl ginkluotųjų pajėgų ar nepriklausomo ginkluotųjų pajėgų departamento įžeidimo reikia gauti federalinio krašto apsaugos ministro leidimą.

Jei veika buvo nukreipta prieš bažnyčios ar religinės bendrijos tarnautoją, vykdančią ganytojišką veiklą, prokuroras gali pradėti baudžiamąjį persekiojimą nukentėjusio asmens leidimu. Nukentėjusioji šalis turi teisę bet kada prisijungti prie kaltinamojo akto. Jei prokuratūra nutraukia baudžiamąjį persekiojimą, nukentėjęs asmuo gali pareikšti kaltinimus pats.

Kodekso 283 straipsnis nustato atsakomybę už neapykantos skleidimą. Straipsnyje nurodoma, kad smurtas ar neapykantos kurstymas prieš bažnyčią, religinę bendriją ar asmenis dėl rasės, odos spalvos, kalbos, religijos ar įsitikinimų, tautybės, kilmės ar tautinės arba etninės kilmės, lyties, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų. Jei atitinkama veika yra vykdoma paskleidžiant informaciją visuomenės informavimo priemonėse, baudžiama laisvės atėmimu iki penkerių metų.

² *Strafgesetzbuch – StGB*:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>

Belgija

Belgijos Baudžiamojo kodekso 443 – 452 straipsniai³ apibrėžia nusikaltimus žmogaus garbei ir orumui. Baudžiamojo kodekso reglamentavimo apimtyje nustatyta, kad nusikalstamu yra laikomas klaidingas konkrečios faktinės informacijos priskyrimas konkrečiam asmeniui, jei tai gali pakenkti jo garbei ar sukelti visuomenės panieką. Tokiu atveju kaltininkas baudžiamas laisvės atėmimu nuo aštuonių dienų iki vienerių metų ir bauda nuo 20 iki 200 Eur.

Taip pat yra baudžiamas šmeižiančios ar įžeidžiančios informacijos skleidimas įvairiuose susirinkimuose bei viešai platinant rašytinę ar vaizdinę medžiagą. Už šias veikas numatyta bausmė – laisvės atėmimas nuo penkiolikos dienų iki šešių mėn. bei bauda nuo 50 iki 1 000 Eur.

Šmeižtas, nukreiptas prieš juridinį asmenį, traktuojamas taip pat, kaip ir šmeižtas, nukreiptas prieš fizinį asmenį.

Jei asmuo pateikia kaltinimus dėl šmeižto ir paaiškėja, kad jis juos pateikė be jokio faktinio pagrindo, o tik norėdamas padaryti žalą, toks asmuo baudžiamas laisvės atėmimu nuo aštuonių dienų iki dviejų mėn. ir (arba) bauda nuo 26 iki 400 Eur.

Baudžiamasis persekiojimas už aukščiau paminėtas veikas pradedamas tik pagal nukentėjusio asmens skundą. Jei asmuo mirė, nepateikęs skundo, arba šmeižtas buvo nukreiptas prieš mirusį asmenį, skundą gali pateikti šio asmens teisėti įpėdinai (iki trečio laipsnio imtinai).

Negalima pateisinti šmeižikiškos informacijos skleidimo faktu, jog šmeižimui naudota vaizdinė (rašytinė) medžiaga yra tik anksčiau Belgijoje ar bet kurioje kitoje šalyje publikuotų faktų ar vaizdų reprodukcija.

Baudžiamojo persekiojimo negali sukelti teisme dalyvaujančios bylos šalies pasakyti liudijimai. Tačiau ši išimtis negalioja trečiųjų asmenų pasakytams liudijimams.

Danija

Danijos Baudžiamojo kodekso⁴ 27 skyrius apibrėžia nusikaltimus asmens garbei ir orumui. Vadovaujantis minėto skyriaus nuostatomis, asmuo, kuris pažeidžia kito garbę ir orumą paskleisdamas informaciją ar pateikdamas nepagrįstus kaltinimus dėl veiksmų, kurie gali sumenkinti įžeisto asmens garbę ir orumą, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 4 mėn.

Kai asmuo pagal aukščiau minėtą nuostatą paskleidžia tiesos neatitinkančią informaciją sąmoningai žinodamas, kad ši informacija prieštarauja tikriems faktams, toks veiksmas yra laikomas šmeižtu, o atsakomybė gali būti padidinta iki 2 metų laisvės atėmimo.

Baudžiamoji atsakomybė netaikoma, kai įrodoma, kad paskleista informacija yra tiesa arba paaiškėja, kad kaltinamasis informaciją paskleidė viešojo intereso labui arba norėdamas apginti save ar kitus. Bausmė gali nustoti galioti, kai paaiškėja aplinkybės, dėl kurių buvo pagrindas kaltinimą laikyti teisingu.

Atsakomybė gali kilti pagal aukščiau nurodytas aplinkybes net jei asmuo kaltinimus pateikia dėl tikrų faktų, tačiau tai padaro ypač įžeidžiančiu būdu.

Iš kitos pusės, pažymėtina, kad neteisingą informaciją paskleidęs asmuo gali būti atleistas nuo atsakomybės, jei jo veiksmus išprovokavo netinkamas nukentėjusiojo elgesys.

Asmeniui, nuteistam už įžeidžiantį kaltinimą, nukentėjusiosios šalies prašymu gali būti priteista sumokėti teismo nustatytą sumą, skirtą padengti teismo nuosprendžio publikavimo viename ar keliuose viešuose laikraščiuose išlaidas.

Estija

Estijos Prievolių įstatymo⁵ 1046 straipsnis nustato, kad asmens šmeižimas, apimantis nepagrįstą vertybinį sprendimą, nepagrįstą asmens vardo ar įvaizdžio naudojimą arba pažeidžiant

³ Code Penal: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?table_name=loi&cn=1867060801&language=fr

⁴ Bekendtgørelse af straffeloven: <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2014/871>

⁵ Law of Obligations Act: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/516092014001/consolide>

privataus gyvenimo neliečiamybę ar kitą asmens teisę, yra neteisėtas, nebent įstatymai numato kitaip. Nustačius neteisėtumą, reikia atsižvelgti į pažeidimo rūšį, pažeidimo priežastį ir motyvą, pažeidimo sunkumą, bei palyginti su siektu tikslu.

Asmens teisių pažeidimas nėra neteisėtas, jei pažeidimas pateisinamas, atsižvelgiant į kitas įstatymų saugomas įstatymines teises ir trečiųjų asmenų teises ar viešuosius interesus. Tokiu atveju neteisėtumas nustatomas, remiantis lyginamuoju įvairių teisių ir įstatymų saugomų interesų vertinimu.

Įstatymo 1047 straipsnis nustato, kad asmens teisių pažeidimas ar kišimasis į ekonominę ar profesinę asmens veiklą atskleidžiant neteisingą informaciją arba neišsamią ar klaidinančią faktinę informaciją apie asmenį ar asmens veiklą yra neteisėtas, nebent tokią informaciją atskleidęs asmuo įrodo, kad ją atskleidęs asmuo nežinojo ir neprivalėjo žinoti, kad tokia informacija buvo neteisinga ar neišsami.

Šmeižiančių faktų, susijusių su asmeniu, arba faktų, galinčių neigiamai paveikti asmens ekonominę padėtį, atskleidimas laikomas neteisėtu, nebent tokius faktus atskleidęs asmuo įrodo, kad faktai yra teisingi. Informacijos ar faktų atskleidimas nelaikomas neteisėtu, jei informaciją ar faktus atskleidęs asmuo arba asmuo, kuriam tokie faktai yra atskleisti, turi teisėtą suinteresuotumą atskleisti informaciją ir jei informaciją atskleidęs asmuo patikrino informaciją ar faktus nuodugniai, atsižvelgiant į galimo pažeidimo sunkumą.

Neteisingos informacijos paskleidimo atveju nukentėjusysis gali reikalauti, kad tokią informaciją atskleidęs asmuo paneigtų informaciją arba paskelbtų paneigiančią informaciją savo sąskaita, neatsižvelgiant į tai, ar informacijos atskleidimas buvo neteisėtas, ar ne.

Italija

Italijoje sankcijas už šmeižimą reglamentuoja Baudžiamojo kodekso 594 ir 595 straipsniai. Reglamentavimas apima ir šmeižimą bet kokiose informacijos sklaidos priemonėse (įskaitant internetinę ir socialinę medijas). Numatytos sankcijos – laisvės atėmimas nuo šešių mėn. iki trejų metų arba bauda, ne mažesnė kaip 516 Eur⁶.

Pažymėtina, jog neseniai (2021 m. pradžioje) Italijos parlamentą pasiekė du įstatymų projektai, susiję su platesnių išimčių dėl žodžio laisvės užtikrinimo žiniasklaidos priemonėse taikymu.

JAV

Pagal JAV federalinės teisės sistemą ieškinius dėl šmeižto daugiausia reglamentuoja valstijų įstatymai, atsižvelgiant į apribojimus, kuriuos nustato žodžio laisvės ir spaudos nuostatos, įtvirtintos Pirmojoje JAV Konstitucijos pataisoje, kurias aiškina ir taiko Aukščiausiasis Teismas ir kiti teismai. Taigi atsakomybė už šmeižimą atskirose valstijose reglamentuojama skirtingai, tačiau galioja kai kurie bendri principai.

Norėdamas įrodyti *prima facie* šmeižtą, ieškovas turi įrodyti keturis dalykus: 1) melagingą teiginį, kuris tariamai yra faktas; 2) šio pareiškimo paskelbimo ar perdavimo trečiajam asmeniui faktą; 3) kaltę ar bent aplaidumą; 4) žalą subjektui, kuris yra šmeižimo objektas.

Teismai skirtingose JAV valstijose šiuos aspektus interpretuoja labai skirtingai. Tačiau yra sutinkama, kad teismas, nustatydamas, ar pakanka ieškinių dėl šmeižto, turi patikrinti, ar ginčijami pareiškimai yra pakankamai jautrūs, t. y. ar jie iš tikrųjų yra šmeižiamojo pobūdžio⁷.

Apskritai šiame kontekste pažymėtina, kad šmeižtas JAV nėra laikomas kriminaliniu nusikaltimu, o deliktu – žala, padaryta pagal civilinės teisės nuostatas, t. y. asmuo gali kelti ieškinį dėl žalos, padarytos dėl šmeižto, atlyginimo. Be to, kad kaltinimas būtų kvalifikuojamas kaip šmeižikiškas pareiškimas, jis turi būti „kvalifikuotas“. Tam tikromis aplinkybėmis negalima kreiptis į teismą dėl šmeižto, net jei asmens teiginius galima įrodyti kaip melagingus. Pavyzdžiui, liudytojais,

⁶ ECPRD Request no. 2783 – Responsibility for the online publication of comments in social networks (2015-03-10)

⁷ Defamation. Legal Information Institute: <https://www.law.cornell.edu/wex/defamation>

neteisingai liudijantys teisme, iš esmės negali būti dėl to teisiami. Kita vertus, liudytojais, kurie žino, kad liudija melagingą informaciją, teoriškai gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn už melagingų parodymų davimą. Šių nuostatų esmė JAV yra paaiškinama tuo, jog žodžio laisvė yra laikoma absoliučiu prioritetu. Patys įstatymų leidėjai taip pat naudojami šia privilegija: jie nėra atsakingi už pareiškimus, pateiktus įstatymų leidybos rūmuose ar oficialioje medžiagoje, net jei jie sako ar rašo dalykus, kurie priešingu atveju būtų šmeižikiški, tačiau ir šiuo atveju galioja išimtis.

1964 m. byloje *New York Times v. Sullivan*⁸ Jungtinių Valstijų Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog viešose diskusijose, – ypač apie tokius visuomenės veikėjus kaip politikai – galima padaryti klaidų. Teismas priėmė taisyklę, kad valstybės pareigūnai gali pareikšti ieškinį dėl pareiškimų apie jų viešą elgesį tik tuo atveju, jei pareiškimai buvo padaryti sąmoningai piktybiškai (arba aplaidžiai piktybiškai). Tai reiškia, kad pareiškimą padaręs asmuo žinojo, kad tai netiesa arba jam nerūpėjo, ar tai tiesa, ar ne, tačiau nesivargino šių faktų patikrinti. Ir vėlesnės bylos buvo pagrįstos šia taisykle – nustatant ar teiginys yra šmeižtas, priklauso nuo to, kas yra ginamasis viešojo intereso objektas (ginamas Pirmojoje JAV Konstitucijos pataisoje dėl žodžio laisvės).

Šmeižiami privatus žmonės turi daugiau apsaugos nei visuomenės veikėjai – žodžio laisvė nėra tokia svarbi, kai pareiškimai nėra susiję su visuomenės interesais. Šmeižiamas privatus asmuo gali laimėti bylą neprivalėdamas įrodyti, kad jį šmeižęs asmuo elgėsi iš tikrųjų piktybiškai.

Jungtinė Karalystė

Jungtinėje Karalystėje bet kuris asmuo gali pareikšti ieškinį dėl šmeižto. Šmeižtu gali būti laikomas ir paniekiančių žinučių paskelbimas internete. Siekdami įrodyti šmeižtą, ieškovai turi įrodyti, kad apie juos buvo paskelbti teiginiai, kurie juos menkina, vertinant normaliai mąstančių visuomenės narių supratimu.

2014 m. sausio 1 d. Jungtinėje Karalystėje įsigaliojo Įstatymas dėl šmeižto (angl. *Defamation Act*)⁹. Šmeižto įstatymas apima ne tik rašytinės ar sakytinės informacijos skleidimą, bet ir vaizdo/garso įrašus, radijo ir televizijos laidas, el. pašta, internetą ir kt. Nors kai kuriais atvejais informacijos paskleidimą internete sunku traktuoti kaip šmeižtą dėl informacijos trumpalaikiškumo.

Laikoma, kad bylų dėl šmeižto nagrinėjimas yra sudėtingas ir reikalaujantis profesionalių teisininkų pagalbos (kurių paslaugos paprastai yra labai brangios). Įsigaliojusiu minėtu Įstatymu dėl šmeižto siekiama geriau apsaugoti saviraiškos laisvę, kartu užtikrinant tinkamą žalos atlyginimą asmenims, kurių reputacijai buvo pakenkta nesąžiningai. Jis reformuoja šmeižto teisinius aspektus, taip pat modernizuoja ir kodifikuoja bendrosios teisės principus ir gynybą.

Antrasis su šmeižimu susijęs atskirai JK reglamentuojamas aspektas – priekabiavimas (*harassment*). 1997 m. Apsaugos nuo priekabiavimo įstatyme (*Protection from Harassment Act*)¹⁰ nustatyta, kad už priekabiavimo nusikaltimą gresia maksimali šešių mėn. laisvės atėmimo bausmė arba bauda iki 5 tūkst. GBP. Kad asmens veikimas būtų laikomas priekabiavimu, turi būti tęstinė tokio elgesio eiga (ne vienkartinis veiksmas), asmuo turi suprasti, kad jo veiksmas yra prilyginamas priekabiavimui. Pažymėtina, kad detalios priekabiavimo sudėties įstatyme nėra nustatyta, todėl įstatymas yra interpretuojamas gana plačiai. Taip pat pažymėtina, kad ir socialinės žiniasklaidos priemonėmis siunčiami pranešimai gali būti prilyginti priekabiavimui pagal 1997 m. Apsaugos nuo priekabiavimo įstatymą¹¹.

Kanada

Kanadoje šmeižimas apibūdinamas kaip komunikavimas apie žmogų, kuriuo siekiama pakenkti jo reputacijai. Šis komunikavimas turi būti viešas, kuriuo siekiama pasiekti kitus žmones, o ne patį šmeižiamą asmenį. Tai apima nuomonės pareiškimus ir faktus, įskaitant ir komunikaciją per

⁸ *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964): <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/376/254/>

⁹ *Defamation Act 2013*: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/26/contents/enacted>

¹⁰ *Protection from Harassment Act 1997*: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents>

¹¹ *ECPRD Request no. 2783 – Responsibility for the online publication of comments in social networks (2015-03-10)*

žiniasklaidos priemonės. Pagal Kanados Baudžiamojo kodekso¹² 297 straipsnį šmeižtas apibrėžiamas kaip paskelbtas be teisėtų pagrindų ar pasiteisinimų dalykas, kuris gali pakenkti bet kurio asmens reputacijai, sukelti neapykantą, panieką ar pašaipas, arba yra skirtas įžeisti asmenį. Šmeižtas gali būti išreikštas tiesiogiai arba numanomai.

Kodekso 300–301 straipsniai nustato, kad asmeniui, kuris žinodamas, kad tai yra melaginga, paskelbė šmeižtą, gresia baudžiamoji atsakomybė (laisvės atėmimas iki 5 metų).

Žiniasklaidos priemonės savininkas laikomas skelbiančiu šmeižikišką turinį, išskyrus atvejus, kai jis įrodo, kad šmeižikiškas turinys buvo įtrauktas į žiniasklaidos priemonę jam nežinant ir be jo aplaidumo. Kai žiniasklaidos priemonės savininkas suteikia kitam asmeniui bendruosius įgaliojimus valdyti priemonę kaip redaktoriui, už šmeižikišką turinį yra atsakingas tas redaktorius, nebent įrodoma, kad priemonės savininkas apie tai žinojo arba buvo labai aplaidus (303 straipsnis).

Asmuo negali būti laikomas skelbiančiu šmeižikišką turinį vien dėl to, kad jis mano, jog informacija yra teisinga ir svarbi žinoti kitiems asmenims dėl bendrų visuomenės interesų ar yra svarbi dėl bendro aptarimo visuomenėje (309 straipsnis).

Latvija

Latvijos Baudžiamojo kodekso¹³ 157 straipsnis nustato, kad už tyčinį melagingų ar įžeidžiančių teiginių platinimą apie kitą asmenį spausdintame ar kitaip atgamintame kūrinys, taip pat žodžiu, jei tai daroma viešai (šmeižtas), baudžiama priverstiniu darbu arba bauda. Už šmeižtą visuomenės informavimo priemonėse baudžiama laikino laisvės atėmimo bausme, priverstiniu darbu arba bauda.

Latvijos Civilinio kodekso¹⁴ 2352¹ straipsnis nustato, kad kiekvienas turi teisę reikalauti teisme panaikinti ir paneigti informaciją, pažeidžiančią jo garbę ir orumą, jei tokios informacijos platintojas neįrodo, kad tai yra tiesa.

Jei spaudoje buvo išplatinta informacija, įžeidžianti asmens garbę ir orumą (jei tai netiesa), ši informacija taip pat turi būti pašalinta. Jei oficialiame dokumente yra netiksli informacija apie asmens garbę ir orumą, toks dokumentas turi būti pakeistas. Kitais atvejais panaikinimo tvarką nustato teismas.

Jei kas žodžiu, raštu ar darbais neteisėtai pažeidžia asmens garbę ir orumą, jis turi atlyginti žalą (turtinė kompensacija); kompensacijos dydį nustato teismas.

Lenkija

Lenkijos Baudžiamojo kodekso¹⁵ 212 straipsnis nustato, kad bet kuris asmuo, šmeižiantis kitą asmenį, žmonių grupę, verslo subjektą ar organizacinį vienetą, neturintį verslo subjekto statuso, dėl elgesio ar savybių, kurie gali juos diskredituoti viešosios nuomonės atžvilgiu, arba sumenkinti pasitikėjimą jų darbu ar veikla, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu. Jei minėtos veikos padaromos per visuomenės informavimo priemones, gresia bauda, laisvės apribojimas arba laisvės atėmimas iki vienerių metų.

Kodekso 216 straipsnis nustato, kad asmuo, kuris įžeidinėja kitą asmenį viešai jo akivaizdoje ar jam nesant, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu. Asmuo, kuris įžeidinėja kitą asmenį naudodamasis visuomenės informavimo priemonėmis, baudžiamas bauda, laisvės apribojimu arba laisvės atėmimu iki vienerių metų.

Pagal Civilinio kodekso 24 straipsnį kiekvienas asmuo, kurio asmeniniams interesams kelia grėsmę kito asmens veiksmai, gali reikalauti nutraukti veiksmus, nebent jie nėra neteisėti. Pažeidimo atveju jis taip pat gali reikalauti, kad pažeidimą padaręs asmuo atliktų veiksmus, būtinus jo

¹² *Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46). Offences Against the Person and Reputation: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/page-66.html#h-121030>*

¹³ *Krimināllikums: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>*

¹⁴ *Civillikums: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>*

¹⁵ *Kodeks karny: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>*

padariniams pašalinti, visų pirma, kad asmuo pateiktų tinkamos formos ir turinio deklaraciją (paneigimą). Taip pat, Civiliniame kodekse numatytais pagrindais, asmuo gali reikalauti atlyginti žalą pinigais arba sumokėti atitinkamą pinigų sumą konkrečiam visuomenės labui¹⁶.

Nyderlandai

Nyderlanduose šmeižto sąvoką ir bausmes už šmeižtą reglamentuoja Baudžiamojo kodekso¹⁷ 261–270 straipsniai. Kiekvienas, kuris tyčia užgaulioja kieno nors garbę ar reputaciją, kaltindamas konkrečiais faktais ir turėdamas akivaizdų tikslą šios faktus viešinti, baudžiamas kaip kaltas dėl šmeižto, laisvės atėmimo bausme, neviršijančia šešių mėn., arba bauda. Jei atitinkama veika yra daroma viešai rašant, platinant vaizdinę medžiagą ar ją viešai eksponuojant, baudžiama laisvės atėmimu, neviršijančiu vienerių metų arba bauda.

Šmeižtu nelaikomi tokie veiksmai, kuriuos asmuo atliko būtinai gindamasis arba galėjo sąžiningai manyti, kad kaltinimas buvo teisingas ir kad viešasis interesas reikalavo tokio kaltinimo.

Kiekvienas, padaręs šmeižto nusikaltimą, žinodamas, kad kaltinamasis veiksmaus prieštarauja tiesai, už šmeižtą baudžiamas laisvės atėmimu, neviršijančiu dvejų metų, arba bauda.

Bet koks tyčinis įžeidimas, neturintis šmeižto pobūdžio, išreikštas viešai žodžiu, raštu ar atvaizdu, arba tiesiogiai tam asmeniui, yra baudžiamas kaip paprastas įžeidimas, laisvės atėmimu, neviršijančiu trijų mėn. arba bauda. Elgesys, už kurį nėra baudžiama kaip už paprastą įžeidimą, yra elgesys, kuriuo siekiama pateikti nuomonę viešojo intereso atstovavimo tikslams, ir kuris nėra skirtas jokioms kitoms pasekmėms sukelti, nei kad tai buvo asmens sumatyta.

Prancūzija

Prancūzijos Baudžiamasis kodeksas (straipsniai nuo 222-33-2 iki 222-33-2-2)¹⁸ apibrėžia moralinio priekabiavimo atvejus, kas savo turiniu apima ir nusikaltimus, susijusius su šmeižimu. Už nuolatinį ir pasikartojantį priekabiavimą prie kitų asmenų komentarais ar elgesiu, kurio tikslas ar galima pasekmė yra darbo sąlygų pablogėjimas, galintis pakenkti asmens teisėms ir orumui, pakenkti jų fizinei ar psichinei sveikatai ar pakenkti jų profesinei ateičiai, baudžiama laisvės atėmimu dvejimėms metams ir 30 tūkst. Eur bauda.

Už sutuoktinio, civilinio partnerio ar sugyventinio persekiojimą pasikartojančiomis pastabomis ar elgesiu, kurio tikslas ar pasekmė yra jo gyvenimo sąlygų pablogėjimas (dėl kurio pablogėja jo fizinė ar psichinė sveikata), baudžiama trejų metų laisvės atėmimu ir 45 tūkst. Eur bauda. Bauda ir laisvės atėmimo bausmė didinama, jei dėl aukščiau minėtų veiksmų asmuo laikinai prarado darbingumą. Taip pat bausmė padidinama iki dešimties metų laisvės atėmimo ir 150 tūkst. Eur baudos, kai dėl priekabiavimo auka nusižudė ar bandė nusižudyti.

Taip pat bausmės už moralinį priekabiavimą didinamos, atsižvelgiant į tai, ar šią veiką vykdė asmenų grupė, taip pat ar priekabiavimas buvo nukreiptas prieš pažeidžiamą asmenį (nepilnametį, neįgalų ir pan.).

Kodekso 226-10 straipsnis nustato, kad prieš asmenį nukreipto žinomai visiškai ar iš dalies netikslaus fakto paskelbimas, dėl kurio gali būti skiriamos teisminės, administracinės ar drausminės sankcijos, kai jis skirtas atitinkamą sankciją galinčiai skirti institucijai, pareigūnui ar asmens darbdaviui, ir kuris, kaip žinoma, yra visiškai ar iš dalies netikslus, denonsavimas, kai jis skirtas asmens pareigūnui teisingumas, administracinė ar teisminė policija – institucijai, turinčiai teisę imtis tolesnių veiksmų arba kreiptis į kompetentingą instituciją, arba hierarchiniams vadovams, arba denonsuoto asmens darbdaviui baudžiamas penkerių metų laisvės atėmimo bausme ir 45 tūkst. Eur bauda.

¹⁶ ECPRD Request no. 4675 – Hate Speech (2021-03-04).

¹⁷ Wetboek van Strafrecht: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2020-07-25>

¹⁸ Code pénal:

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006117597/#LEGISCTA000006117597

Suomija

Suomijos Baudžiamojo kodekso¹⁹ 24 skyriaus 9 ir 10 dalys apibrėžia šmeižimo nusikaltimus.

Asmuo, kuris skleidžia melagingą informaciją apie kitą asmenį taip, kad ši informacija gali padaryti žalą, sukelti kančias ir paniekinimą, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki šešių mėn.

Kritika, nukreipta į asmens veiklą politikoje, versle, valstybės tarnyboje, viešojoje pozicijoje, moksle, mene ar panašioje viešojoje veikloje ir akivaizdžiai neperžengianti tinkamumo ribų, nėra šmeižtas.

Asmuo, paskleidęs melagingą informaciją apie mirusį asmenį taip, kad ši veika gali sukelti kančias asmeniui, kuriam mirusysis buvo ypač artimas, baudžiamas už šmeižtą.

Baudžiamasis kodeksas atskirai išskiria sunkaus šmeižto atvejus. Jei aukščiau nurodyta šmeižimo veika įvykdyta, naudojant masinio informavimo priemones, arba kitaip padarant, kad informacija taptų prieinama didelei visuomenės daliai, arba šia veika sukeliama didelė kančia ar padaroma didelė žala, skiriama bauda arba laisvės atėmimas iki dvejų metų.

Iš asmens, padariusio žalą dėl šmeižto, taip pat gali būti reikalaujama atlyginti nuostolius civilinio ieškinio tvarka (deliktas), vadovaujantis Atsakomybės už žalą įstatymu²⁰.

Švedija

Švedijos Baudžiamojo kodekso²¹ 5 skyrius apibrėžia su šmeižtu susijusius nusikaltimus. Asmuo, kuris nepagrįstai kaltina kitą nusikaltimu arba kitaip šmeižia, siekdamas sukelti kitų asmenų panieką šmeižiamo asmens atžvilgiu, yra baudžiamas bauda.

Jei tokios informacijos pateikimas gali būti objektyviai pateisinimas (pavyzdžiui, asmuo turėjo objektyvų pagrindą manyti, kad ši informacija yra teisinga), asmuo už šmeižtą nėra baudžiamas. Didelio šmeižto atveju papildomai asmuo gali būti baudžiamas laisvės atėmimo bausme iki dvejų metų. Vertinant, ar šmeižto mastas buvo didelis, yra atsižvelgiama į informacijos turinį, jos pasklidimo mastą bei ar tokia informacija galėjo sukelti rimtų padarinių.

Jei asmuo skleidžia kitokio pobūdžio informaciją (galimai ne melagingą), siekdamas pakenkti (sumenkinti asmens savivertę ir pan.), jis gali būti baudžiamas už garbės ir orumo pažeidimą (ne šmeižtą) bauda. O jei veikos mastas didelis – bauda ir laisvės atėmimu iki šešių mėn.

Taip pat aukščiau nurodytas pasekmės sukelia ir mirusio asmens šmeižimas.

Kaltinimus dėl šmeižto gali pateikti nukentėjusioji šalis. Tačiau jei asmuo yra nepilnametis arba asmuo praneša apie šmeižtą kitoje byloje, baudžiamąjį persekiojimą gali inicijuoti prokuroras, jei veika susijusi su šmeižtu arba šiurkščiu šmeižtu, garbę ir orumą žeminančiu elgesiu valstybės atžvilgiu, diskriminacija dėl rasės, tautinės, etninės kilmės, religinių įsitikinimų ar seksualinės orientacijos.

Vokietija

Vokietijoje atsakomybė už šmeižimą numatyta Baudžiamajame kodekse (vok. *Strafgesetzbuch – StGB*)²². Kodekso 185 straipsnis nustato, kad už įžeidimą baudžiama laisvės atėmimu iki vienerių metų arba bauda, o jei įžeidimas padarytas viešai – susirinkime, platinant turinį arba užpuolimo būdu, laisvės atėmimu iki dvejų metų arba su bauda.

186 ir 187 straipsniai kalba tiesiogiai apie šmeižtą ir nustato, kad asmuo, skleidęs informaciją, susijusią su kitu asmeniu, kuri gali apšmeižti arba sumenkinti visuomenės nuomonę, jei

¹⁹ *The Criminal Code of Finland*: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>

²⁰ *Tort Liability Act*: https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1974/en19740412_19990061.pdf

²¹ *The Swedish Criminal Code*: <https://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-criminal-code/>

²² *Strafgesetzbuch – StGB*: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

neįrodyta, kad šis faktas yra teisingas, baudžiamas laisvės atėmimu iki vienerių metų arba bauda, o jei veika padaryta viešai, susirinkime ar platinant turinį, baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų arba bauda.

Jei įžeidimas padaromas asmeniui, viešai dalyvaujančiam politiniame gyvenime, susirinkime ar platinant turinį dėl prižasčių, susijusių su įžeistojo padėtimi viešajame gyvenime, ir jei ši veika galėjo gerokai apsunkinti jo viešąjį darbą, asmuo baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų arba bauda. Tomis pačiomis aplinkybėmis vykdomas šmeižimas baudžiamas laisvės atėmimu nuo šešių mėn. iki penkerių metų.

Kodekso 166 straipsnis nustato, kad už viešą kitų asmenų religinių ar ideologinių įsitikinimų įžeidinėjimą (tokiu būdu, kuris gali sutrikdyti visuomenės ramybę) yra baudžiama laisvės atėmimu iki trejų metų arba bauda.

130 straipsnis nustato, kad kiekvienas, kuris gali sutrikdyti visuomenės ramybę, kurstydamas neapykantą, ragindamas smurtauti ar imtis savavališkų priemonių prieš tautinę, rasinę, religinę ar etninę grupę, prieš gyventojų dalį ar prieš asmenį dėl jo priklausymo nurodytai gyventojų grupei ar gyventojų daliai, yra baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų arba bauda.

Taip pat, jei asmuo atlieka aukščiau nurodytus veiksmus, platindamas turinį ir darydamas jį prieinamą nepilnamečiams, baudžiama laisvės atėmimu iki penkerių metų arba bauda.

Tas, kuris viešai ar susirinkime trikdo visuomenės ramybę tokiu būdu, kad pažeidžia aukų orumą, šlovindamas ar pateisindamas nacionalsocialistinį smurtą ir savivalę, baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų arba bauda.

Parengė
Informacijos ir komunikacijos departamento
Tyrimų skyriaus
Vyriausiasis specialistas
Tomas Lavišius
Tel. (8 5) 239 6181, el. p. tomas.lavisius@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.

Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2021